

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру
дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 7(53) 2025

Київ – 2025

Хоменко О.О., Марчук Т.Є., Черноглазова Г.В. <i>ЗАСТОСУВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ</i>	1000
Черепаня Н.І. <i>РУХОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</i>	1014
Черничко С.С., Кучай Т.П., Зорочкіна Т.С., Яцина С.М., Мовчан В.І. <i>ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ</i>	1024
Чернуха Н.М., Кобенко А.Ю., Жень Шиці <i>РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ РОЛЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУЧАСНИХ СОЦІАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ</i>	1032
Чичук А.П., Біда О.А., Кучай Т.П. <i>ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ</i>	1045
Швардак М.В., Іванова В.В. <i>ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ</i>	1053
Шинкарук В.О., Підскачиста З. <i>ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ВАЖКІ ПОРАНЕННЯ</i>	1064
Шишак А.М., Чайка В.М., Чикурова О.Я. <i>МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СУТНІСТЬ ТА ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ</i>	1072
Юрков А.В. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КУРСАНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ</i>	1084
Яневський В.О. <i>ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ХОРЕОГРАФІЇ</i>	1095

СЕРІЯ «Психологія»

Prokhorov M.M., Rudych L.V., Rudych Yu.V., Stepanova L.V. <i>THE LINK BETWEEN MENTAL HEALTH AND DECISION-MAKING EFFICIENCY IN NEUROECONOMICS</i>	1104
--	------

УДК 37.012:373.2:373.3

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-7\(53\)-1072-1083](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-7(53)-1072-1083)

Шишак Андріана Михайлівна доктор філософії, викладач кафедри освітології і педагогіки, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, тел.: (0352) 51-75-24, <https://orcid.org/0000-0001-7715-9528>

Чайка Володимир Мирославович доктор педагогічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри освітології і педагогіки, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, тел.: (0352) 51-75-24, <https://orcid.org/0000-0003-3665-0403>

Чикурова Ольга Ярославівна доктор філософії, старший викладач кафедри освітології і педагогіки, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, тел.: (0352) 51-75-24, <https://orcid.org/0000-0003-4760-9895>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СУТНІСТЬ ТА ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ

Анотація. У процесі організації науково-педагогічних досліджень науковці часто стикаються з необхідністю виокремити методологічні підходи, які впливають на виучуваний феномен. У статті конкретизовано сутність методологічного підходу здійснення науково-педагогічного дослідження як сукупності базових положень, які відображають концептуальне бачення об'єкта вивчення, визначають стратегічний напрям дослідження, його загальні освітні цілі, логіку, методи та способи досягнення результатів, зважаючи на зміст навчання та специфіку взаємодії між учасниками освітнього процесу. Методологічний підхід є теоретичною основою, яка орієнтує дослідника на систему поглядів щодо предмета дослідження, зумовлюючи вибір інструментарію, послідовність дослідницьких дій та зміст наукового аналізу.

На прикладах дослідження формування соціально-емоційної компетентності дошкільників та інформаційно-цифрових умінь молодших школярів у процесі диджиталізації початкової освіти показано реалізацію комплексу методологічних підходів: термінологічного, суб'єктного, дитиноцентрованого, культурологічного, контекстного, інтегративного, компетентнісного, системного, синергетичного, середовищного, діяльнісного та аксіологічного. Наголошено, що в реальному науково-педагогічному пошуку реалізація лише одного підходу є малоефективною, оскільки всі вони взаємопов'язані, взаємозалежні та взаємообумовлені. Наведений перелік не претендує на вичерпність, але демонструє значущість низки методологічних орієнтирів у вивченні актуальних проблем сучасної освіти.

Ключові слова: науково-педагогічні дослідження; методологічні підходи; дошкільна освіта; початкова освіта; дошкільники; молодші школярі; соціально-емоційна компетентність; soft skills; інформаційно-цифрові вміння; диджиталізація початкової освіти.

Shyshak Andriana Mykhailivna Doctor of Philosophy, Lecturer of the Department of Educology and Pedagogy, West Ukrainian National University, Ternopil, tel.: (0352) 51-75-24, <https://orcid.org/0000-0001-7715-9528>

Chaika Volodymyr Myroslavovych Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Acting Head of the Department of Educology and Pedagogy, West Ukrainian National University, Ternopil, tel.: (0352) 51-75-24, <https://orcid.org/0000-0003-3665-0403>

Chykurova Olha Yaroslavivna Doctor of Philosophy, Senior Lecturer of the Department of Educology and Pedagogy, West Ukrainian National University, Ternopil, tel.: (0352) 51-75-24, <https://orcid.org/0000-0003-4760-9895>

METHODOLOGICAL APPROACHES TO CONDUCTING SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL RESEARCH: ESSENCE AND EDUCATIONAL POTENTIAL

Abstract. In the process of organising scientific and pedagogical research, scholars often encounter the necessity to distinguish methodological approaches that influence the phenomenon under study. This article clarifies the essence of the methodological approach to conducting scientific and pedagogical research as a set of fundamental principles that reflect the conceptual vision of the object of study, determine the strategic direction of the research, its general educational objectives, logic, methods, and means of achieving results, taking into account the content of learning and the specifics of interaction between participants in the educational process. The methodological approach serves as the theoretical foundation guiding the researcher towards a system of views regarding the subject of research, thereby determining the choice of tools, the sequence of research actions, and the content of scientific analysis.

Using the examples of studies on the development of preschoolers' social-emotional competence and the digital skills of younger schoolchildren within the context of primary education digitalisation, the implementation of a range of methodological approaches is demonstrated: terminological, subject-oriented, child-centred, cultural, contextual, integrative, competence-based, systemic, synergetic, environmental, activity-based, and axiological. It is emphasised that in real scientific and pedagogical inquiry, the implementation of a single approach proves to be ineffective, as all approaches are interrelated, interdependent, and mutually

conditioned. The list provided is not exhaustive but illustrates the significance of various methodological guidelines in exploring pressing issues of modern education.

Keywords: scientific and pedagogical research; methodological approaches; preschool education; primary education; preschoolers; younger schoolchildren; social and emotional competence; soft skills; information and digital skills; digitalisation of primary education.

Постановка проблеми. Для ефективного оволодіння фахом здобувачі першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти мають засвоїти специфіку здійснення наукових досліджень. Зокрема це стосується майбутніх педагогів. Адже здатність проводити наукові розвідки у сфері освіти та педагогіки і впроваджувати їх результати в освітній процес дає їм можливість розробляти ефективні методи та прийоми роботи з дошкільниками і школярами, якісно реалізуючи зміст освіти.

Зважаючи на зазначене, майбутні фахівці педагогічних спеціальностей, зокрема дошкільної та початкової освіти, мають засвоїти основи організації науково-педагогічних досліджень, одним із важливих напрямків яких є обґрунтування і реалізація методологічних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації методологічних підходів до здійснення науково-педагогічних досліджень, зокрема у сфері дошкільної та початкової освіти, у працях науковців відображено аспектно. Сутність терміна «методологічний підхід» трактували О. Данильян, О. Дзьобань, М. Артюшина [1; 6]. Також у напрацюваннях дослідників є матеріали щодо імплементації конкретних методологічних підходів до наукових розвідок: термінологічного та системного – О. Данильяна та О. Дзьобаня [6], суб'єктного та дитиноцентрованого – Р. Руденського [12], культурологічного – І. Рогальської [11], контекстного та синергетичного – О. Ковшар [8], інтегративного – Н. Гавриш [4], компетентнісного – О. Грошовенко та Л. Присяжнюк [5], середовищного та діяльнісного – О. Писарчук [10], аксіологічного – Д. Васильєвої [3] та ін.

Часткове відображення окресленої проблеми у працях науковців зумовлює необхідність систематизації досвіду практичної реалізації методологічних підходів до здійснення науково-педагогічних досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу актуальних проблем дошкільної та початкової освіти охарактеризувати сутність поняття «методологічні підходи» та специфіку їх реалізації під час здійснення науково-педагогічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Науково-педагогічні дослідження – це «процес пізнання об'єкта чи процесу у галузі освіти, який реалізується за допомогою комплексу взаємопов'язаних методів, що дають змогу виявити його нові ознаки, причини і закономірності розвитку внутрішніх зв'язків, функціональні зв'язки з іншими об'єктами тощо» [9, с. 45].

Під час провадження науково-педагогічних досліджень науковці часто стикаються із необхідністю виокремити методологічні підходи, вплив яких на виучуваний феномен є найбільш помітним. Таке ж питання постає і перед здобувачами вищої освіти, коли постає потреба визначити їх у курсовій, магістерській чи у дисертаційній роботі, оволодіваючи основами методології. Тож доцільно з'ясувати сутність поняття «методологічний підхід».

Під методологічним підходом розуміють комплекс базових вихідних положень, які охоплюють початкове уявлення про об'єкт наукових розвідок та пов'язані з ним стратегію, тактику й методи проведення дослідження; це своєрідна методологічна позиція, відповідно до якої окреслюється спосіб вивчення об'єкта, принципи та поняття загальної дослідницької стратегії [6, с. 144; 1, с. 16]. Цей феномен трактують як «стратегічний напрям, який визначає всі компоненти системи навчання: його цілі, завдання, зміст, шляхи і способи їх досягнення, діяльність учителя й учня тощо» [7, с. 207]. Саме методологічні підходи забезпечують спрямованість процесу на формування у його суб'єктів компетентностей здійснювати конкретно визначену діяльність [13, с. 10].

Так, орієнтуючись на зазначене, конкретизуємо сутність методологічного підходу до здійснення науково-педагогічного дослідження як сукупність базових положень, які відображають концептуальне бачення об'єкта вивчення, визначають стратегічний напрям дослідження, його загальні освітні цілі, логіку, методи та способи досягнення результатів, зважаючи на зміст навчання та специфіку взаємодії між учасниками освітнього процесу. Методологічний підхід є теоретичною основою, яка орієнтує дослідника на систему поглядів щодо предмета дослідження, зумовлюючи вибір інструментарію, послідовність дослідницьких дій та зміст наукового аналізу.

Здійснюючи науково-педагогічні дослідження, вивчають вплив комплексу методологічних підходів. Це пов'язано з тим, що на практиці неможливо виокремити тільки якийсь конкретний методологічний підхід. Однак для того, щоб продемонструвати зміст та специфіку реалізації якогось із них, все ж необхідно їх диференціювати. До найпоширеніших методологічних підходів здійснення науково-педагогічних досліджень належать такі:

- термінологічний (спрямований на розкриття сутності понять шляхом вивчення, уточнення та систематизації термінів, що забезпечує їх однозначність і точність у межах теоретичної моделі [6, с. 185];

- суб'єктний (передбачає розуміння учасника науково-педагогічних досліджень як активної, самостійної та творчої особистості, здатної до саморефлексії, саморозвитку та ініціативної діяльності, спрямованої на пошук і створення нового [13, с. 12–13]);

- дитиноцентрований (полягає у визнанні дитини активним суб'єктом навчання та розвитку, що самостійно визначає мету, мотиви й способи діяльності, в умовах створення оптимального психолого-педагогічного середовища, яке сприяє розкриттю її індивідуальності, інтелектуальних здібностей і особистісного зростання [12, с. 36–37]);

– культурологічний (передбачає дослідження формування під час освітнього процесу новоутворень особистості через її долучення до соціокультурних надбань людства [11, с. 7]);

– контекстний (передбачає вивчення освітнього процесу з урахуванням соціокультурного середовища, життєвого досвіду та індивідуальних особливостей особистості через реальні життєві ситуації як контексти її діяльності [8, с. 97–107]);

– інтегративний (охоплює поєднання компонентів процесу формування явища у цілісну систему, що забезпечує поступовий розвиток елементів компетентностей особистості через інтеграцію всіх видів діяльності та напрямів її розвитку [4]);

– компетентнісний (спрямований на формування здатності особистості практично діяти й творчо застосовувати набуті знання, уміння, досвід у різних життєвих ситуаціях для розв’язання завдань, зміщуючи акценти з накопичення знань на їх осмислене і результативне використання [5]);

– системний (передбачає цілісне вивчення освітніх явищ як динамічної системи шляхом урахування взаємозв’язків її елементів, функцій і умов функціонування [13, с. 10–11]);

– синергетичний (дає змогу зрозуміти розвиток освітнього процесу як нелінійного та суперечливого, що сприяє трансформації ціннісних орієнтацій, активізації самопізнання й самовиховання, глибокому розумінню власного внутрішнього світу, діяльності та особистісного «Я» його учасників [13, с. 17]);

– середовищний (тлумачить освітнє середовище не лише як умову чи фактор, а як активний засіб та технологію опосередкованого управління формуванням і розвитком особистості у результаті впливу на неї [2, с. 157]);

– діяльнісний (передбачає аналіз освітнього процесу як єдності викладання й учіння, що взаємодіють у цілісній системі, де професійно-індивідуальні якості педагога впливають на організацію діяльності здобувача освіти, результати навчання й розвиток обох суб’єктів, формуючи їхні особистісні риси та ціннісні орієнтації [13, с. 15]);

– аксіологічний (полягає у спрямованості освітнього процесу на формування у здобувачів освіти системи ціннісних орієнтацій, що відповідають гуманістичній парадигмі освіти та актуальним запитам сучасного суспільства [3, с. 42]).

У межах одного науково-педагогічного дослідження реалізуються кілька взаємопов’язаних методологічних підходів. Так, наприклад, системний підхід передбачає, що усі компоненти досліджуваного феномена тісно пов’язані між собою; компетентнісний – прогнозує результат дослідження як конкретну компетентність чи її структурний елемент; діяльнісний – вказує на те, що для досягнення результату потрібно забезпечити виконання конкретних активностей; аксіологічний – зорієнтовує, що система функціонує на основі цінностей; середовищний та контекстний – акцентують на впливі середовища, досвіду та індивідуальних особливостей особистості на процес формування новоутворення; тощо.

Опишемо реалізацію зазначених методологічних підходів до здійснення науково-педагогічних досліджень на прикладі вивчення актуальних проблем дошкільної та початкової освіти.

Важливим питанням дошкілля сьогодні є формування у дітей 3–6 років соціально-емоційної компетентності, яку розуміють як комплекс взаємопов'язаних навичок, що сприяють розпізнаванню та управлінню емоціями, співчуттю до інших, позитивним соціальним стосункам, відповідальному та ефективному ухваленню рішень [17; 18; 19]. Вміння, які становлять основу навичок соціально-емоційної компетентності, розуміємо як *soft skills* дошкільників, адже саме здатність розуміти та керувати емоціями, що спрямована на встановлення контактів з іншими людьми, зумовлює досягнення успіху у будь-якій сфері діяльності особистості.

Зважаючи на запропоновані вище визначення методологічних підходів, у процесі формування у дошкільників соціально-емоційної компетентності реалізуються такі методологічні підходи:

- термінологічний (у процесі формування соціально-емоційної компетентності дошкільників цей підхід дає змогу усвідомити сутність основних дефініцій дослідження (наприклад, емоція, почуття, емпатія, саморегуляція, соціальна взаємодія), що передбачає їх аналіз та конкретизацію; це забезпечує уникнення двозначності і глибоке розуміння усіма учасниками освітнього процесу змісту соціально-емоційних феноменів);

- суб'єктний (під час формування соціально-емоційної компетентності дошкільника його розуміють як активного, самостійного та здатного до вибору суб'єкта діяльності, що має власні мотиви, потреби, емоції, досвід та здатний до самовираження; тому, зважаючи на сутність вказаного підходу, важливим є врахування права дитини на емоційне самовираження та власний досвід переживань у процесі вільної чи організованої педагогом діяльності, створення умов для самостійного прийняття нею рішень, розвиток психолого-педагогічних новоутворень через особисте усвідомлення їх значущості у практичних ситуаціях, підтримка ініціатив до пізнання та соціалізації на основі позитивного ставлення особистості до себе та оточення) [12, с. 37];

- дитиноцентрований (під час формування соціально-емоційної компетентності дошкільників цей підхід реалізується через організацію ігор, проблемних ситуацій і рольових взаємодій, у яких діти вчаться розпізнавати та виражати емоції, співчувати, домовлятися й вирішувати конфлікти; в освітньому процесі дошкільник активно залучений до вибору дій, формулювання власних думок і рішень, що сприяє розвитку саморегуляції, самооцінки та відповідальності; педагог у такому випадку не є носієм готової інформації, а партнером і фасилітатором, який створює емоційно безпечне середовище для особистісного зростання здобувача дошкільної освіти, розуміючи, що в основі всієї діяльності – індивідуальність дитини як активного суб'єкта пізнання);

– культурологічний (у контексті формування соціально-емоційної компетентності дошкільників цей підхід дає змогу тлумачити соціалізацію дитини як її поступове залучення до соціокультурних цінностей, норм і традицій, накопичених людством; саме на цій основі формується особистісна культура дошкільника, зокрема вміння співпереживати, поважати інших, орієнтуватися у моральних ситуаціях, що сприяє розвитку у дітей ціннісного ставлення до соціального оточення крізь призму сучасної культури, забезпечуючи гармонійну взаємодію з іншими в суспільному середовищі;

– контекстний (у процесі формування соціально-емоційної компетентності дошкільників організація освітнього процесу відбувається на основі реальних життєвих ситуацій, впливу середовища й індивідуального досвіду дитини, що забезпечує природне засвоєння норм соціальної взаємодії, розвиток емоційної чутливості, умінь розпізнавати, регулювати та виражати емоції; таким чином здійснюється інтеграція соціально-емоційних феноменів у повсякденну діяльність дитини – ігрову, мовленнєву, художню, комунікативну, що якраз є контекстами розвитку емоцій та соціальних навичок дошкільника);

– інтегративний (цей методологічний підхід до формування соціально-емоційної компетентності у дошкільників передбачає єдність змістових та процесуальних компонентів, які взаємопов'язані та утворюють багаторівневу систему, яка забезпечує як зовнішню, так і внутрішню інтеграцію: найпростіші елементи досвіду дитини (емоції, реакції, дії) поступово об'єднуються в складні підсистеми – навички співпереживання, саморегуляції, конструктивної взаємодії; це відбувається наскрізно через усі освітні напрями та види діяльності – гру, мовлення, творчість, пізнання, тому соціально-емоційна компетентність формується як цілісне новоутворення особистості здобувача дошкільної освіти).

Запропоновані методологічні підходи кількісно не вичерпують увесь перелік тих, які здійснюють вплив та які потрібно враховувати в освітньому процесі під час формування у дошкільників соціально-емоційної компетентності. Однак така тематична характеристика дає змогу дослідникам окреслити специфіку використання вказаних методологічних підходів відповідно до змісту науково-педагогічних досліджень, зокрема у сфері дошкільної освіти.

Актуальним в умовах диджиталізації початкової освіти є формування у молодших школярів інформаційно-цифрових умінь. Інформаційно-цифрові вміння молодших школярів – це «комплекс здатностей учнів 6–10 років відносно усвідомлено опрацьовувати цифрову інформацію, зокрема й комунікувати онлайн, і добирати відповідні засоби ІКТ та алгоритми дій з ними для реалізації власного запиту» [14, с. 71; 16, с. 37–38]. На процес їх формування впливають методологічні підходи. Зокрема:

– компетентнісний (інформаційно-цифрові вміння є структурним компонентом інформаційно-комунікаційної компетентності, що згідно з Державним стандартом початкової освіти є однією з ключових для засвоєння учнем початкової школи; при цьому основна увага приділяється не просто накопиченню знань,

умінь і навичок, а формуванню здатності особистості діяти практично, творчо використовувати набуті знання та досвід у типових та нетипових ситуаціях) [14, с. 70];

– системний (інформаційно-цифрові вміння молодшого школяра є цілісною системою з визначеними компонентами; процес їх формування передбачає розвиток кожного з них, що перебувають у взаємозв'язку; модель реалізації педагогічних умов формування інформаційно-цифрових умінь молодших школярів у процесі диджиталізації початкової освіти також розуміємо як систему, оскільки в ній простежується тісний зв'язок між сутністю, структурою та видами інформаційно-цифрових умінь та тими педагогічними умовами, що забезпечують їх становлення, а це відображається у формах організації навчання, доборі спеціальних методів та засобів);

– синергетичний (у процесі формування інформаційно-цифрових умінь молодший школяр є самоорганізованою системою: його особистісне зростання відбувається через подолання внутрішніх суперечностей, що сприяють зміні ціннісних орієнтацій, розвитку здатності до самопізнання та самовиховання; прийняття рішень і здійснення дій визначається не лише наявністю знань, умінь і навичок, змістом і результатами діяльності, а й усвідомленням власних психічних процесів і формуванням уявлення про себе – своє «Я» [15, с. 25]);

– середовищний (формування інформаційно-цифрових умінь молодшого школяра в межах реалізації моделі відбувається в умовах диджиталізації початкової освіти за такими напрямками її ефективного впровадження: нормативно-правовим, професійно-компетентнісним, техніко-технологічним та напрямом суб'єктності здобувача початкової освіти; освітньо-розвивальне середовище, орієнтоване на становлення визначених умінь, охоплює державний та регіональний рівень і рівень конкретного закладу освіти й класу, що реалізується через забезпечення освітнього процесу цифровими засобами, активну взаємодію з ними та міжособистісне спілкування на теми, пов'язані з ІКТ-пристроями) [16, с. 135];

– діяльнісний (ефективність формування інформаційно-цифрових умінь у молодших школярів та реалізації педагогічних умов, спрямованих на це, визначається єдністю процесів навчання й викладання, які в освітньому середовищі постають як цілісні, взаємопов'язані та такі, що передбачають постійні взаємовпливи; здобувач початкової освіти бере участь у цілеспрямованій, активній та самостійній (що здійснюється як безпосередньо ним, так і за посередництва педагога) перетворювальній діяльності, спрямованій на обробку цифрової інформації та ефективну онлайн-комунікацію) [13, с. 15]);

– аксіологічний (формування у молодших школярів здатності опрацьовувати цифрову інформацію та комунікувати онлайн у процесі диджиталізації початкової освіти спрямоване на розвиток у них цілісної системи цінностей (зокрема, безпеки, конформності, критичного ставлення до знань, усвідомлення власного «Я», хобі, прагнення досягнень, гедонізму, самостійності, етичних

норм, цінності часу тощо), що забезпечує становлення здобувача освіти як активного, ціннісно вмотивованого суб'єкта діяльності, орієнтованого на гуманістичний розвиток; цей процес сприяє формуванню внутрішньої мотивації до самопізнання, самореалізації та відповідального ставлення до цифрового середовища) [16, с. 134–136].

У процесі формування у молодших школярів інформаційно-цифрових умінь в умовах диджиталізації початкової освіти особливо помітний вплив вказаних методологічних підходів, однак цей перелік не є повним. На основі запропонованої їх характеристики можна зробити загальний висновок про реалізацію методологічних підходів у науково-педагогічних дослідженнях у галузі початкової освіти, однак все ж залишаються перспективи їх значних теоретичних можливостей як системних феноменів.

Висновки. Таким чином, методологічний підхід здійснення науково-педагогічного дослідження є сукупністю базових положень, які відображають концептуальне бачення об'єкта вивчення, визначають стратегічний напрям дослідження, його загальні освітні цілі, логіку, методи та способи досягнення результатів, зважаючи на зміст навчання та специфіку взаємодії між учасниками освітнього процесу. У процесі здійснення науково-педагогічних досліджень комплексно реалізуються різні методологічні підходи, найпоширенішими серед яких є такі: термінологічний, суб'єктний, дитиноцентрований, культурологічний, контекстний, інтегративний, компетентнісний, системний, синергетичний, середовищний, діяльнісний, аксіологічний.

Практичний вплив підходів помітно на прикладі аналізу актуальних проблем дошкільної та початкової освіти, зокрема щодо формування у дошкільників соціально-емоційної компетентності, а у молодших школярів – інформаційно-цифрових умінь. Хоч вказаний перелік не відображає їх повної системи, однак надає можливість ознайомитися зі значенням деяких з них.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні сучасних принципів здійснення науково-педагогічних досліджень.

Література:

1. Артюшина М. Сутність та особливості інноваційно-зорієнтованого підходу у сучасній вищій освіті. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2009. Вип. 3. С. 15–22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpu2009_3_4
2. Баль А. Середовищний підхід у вихованні особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 50. С. 156–161. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_silsk_shkolu/50/25.pdf
3. Васильєва Д. В. Методологічні засади реалізації аксіологічного підходу до навчання математики в школі. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 2. С. 42–49. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2016_2_8
4. Гавриш Н. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «педагогіка і психологія»*. 2011. № 1 (1). С. 16–20. <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/1/4.pdf>
5. Грошовенко О. П., Присяжнюк Л. А. Формування природознавчої компетентності молодших школярів. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Херсон, 2017. Вип. 78(1). С. 74–79. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78%281%29__15

6. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
7. Дубницька О. М. Методологічні підходи у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : збірник наукових праць. 2018. Вип. 3. С. 206–209. <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1e186d26-e632-4955-ba9b-e543b169721f/content>
8. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2015. 244 с.
9. Муқан Н. В., Гаврилюк М. В. Організація науково-педагогічного дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75, Т. 2. С. 45–49. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.8>
10. Писарчук О. Формування освітньо-розвивального середовища як компонент професійної підготовки майбутніх вихователів до інноваційної діяльності. *Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування* : колективна монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. С. 155–169.
11. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2009. 45 с.
12. Руденський Р. Є. Формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами настільних ігор : дис. ... д-ра філософії : 012. Тернопіль, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 307 с. https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/razovi_rady/Dysertatsiia_Rudenskoho_R_Ye.pdf
13. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 240 с.
14. Чайка В., Шишак А. Інформаційно-цифрові вміння учнів початкової школи: сутність, види, змістові характеристики. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. № 1. С. 69–77. <http://dSPACE.tnpu.edu.ua/handle/123456789/29581>
15. Чикурова О. Я. Синергетичний підхід як методологічна основа теорії самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2022. № 1(2). С. 21–28. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.2.3>
16. Шишак А. М. Формування інформаційно-цифрових умінь молодших школярів в умовах диджиталізації початкової освіти : дис. ... д-ра філософії : 013. Тернопіль, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 337 с. https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/razovi_rady/Dysertatsiia_Shyshak_A_M.pdf
17. Denham S. A., Weissberg R. P. Social-emotional learning in early childhood: What we know and where to go from here. *A Blueprint for the Promotion of Prosocial Behavior in Early Childhood*. 2004. Pp. 13–50.
18. Greenberg M. T., Weissberg R. P., O'Brien M. U., Zins J. E., Fredericks L., Resnik H., Elias M. J. Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. *American Psychologist*. 2003. № 58(6–7). Pp. 466–474. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.58.6-7.466>
19. Rhoades B. L., Greenberg M. T., Domitrovich C. E. The contribution of inhibitory control to preschoolers' social-emotional competence. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2009. Vol. 30. Iss. 3. Pp. 310–320. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.012>

References:

1. Artiushyna, M. (2009). Sutnist ta osoblyvosti innovatsiino-zoriientovanoho pidkhodu u suchasni vyshchii osviti [The essence and features of innovation-oriented approach in modern higher education]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny*, 3, 15–22. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpu2009_3_4 [in Ukrainian].

2. Bal, A. (2014). Seredovyshchnyi pidkhid u vykhovanni osobystosti [An environmental approach to personality development]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, 50, 156–161. Retrieved from https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/50/25.pdf [in Ukrainian].
3. Vasylieva, D.V. (2011). Metodolohichni zasady realizatsii aksiolohichnoho pidkhodu do navchannia matematyky v shkoli [Methodological principles of implementing an axiological approach to teaching mathematics at school]. *Ukrainskyi pedahohichni zhurnal*, 2, 42–49. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2016_2_8 [in Ukrainian].
4. Havrysh, N. (2011). Intehratsiini protsesy v systemi doshkilnoi osvity [Integration processes in the system of preschool education]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu ekonomiky ta prava imeni Alfreda Nobelia. Seriya «pedahohika i psykhologhiia»*, 1(1), 16–20. Retrieved from <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/1/4.pdf> [in Ukrainian].
5. Hroshovenko, & O.P., Prysiazhniuk, L.A. (2017). Formuvannia pryrodoznavchoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv [Formation of junior schoolchildren's natural science competence]. *Pedahohichni nauky : zb. nauk. prats*, 78(1), 74–79. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78%281%29__15 [in Ukrainian].
6. Danylian, O.H., & Dzoban, O.P. (2019). *Metodolohiia naukovykh doslidzhen : pidruchnyk [Methodology of scientific research: a textbook]*. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
7. Dubnytska, O.M. (2018). Metodolohichi pidkhody u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv [Methodological approaches in the professional training of future specialists]. *Suchasni tendentsii rozvytku osvity y nauky : problemy ta perspektyvy : zbirnyk naukovykh prats*, 3, 206–209. Retrieved from <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1e186d26-e632-4955-ba9b-e543b169721f/content> [in Ukrainian].
8. Kovshar, O.V. (2015). *Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii peredshkilnoi osvity : monohrafiia [Theoretical and methodological bases of organisation of preschool education: a monograph]*. Kryvyi Rih : Vyd. R. A. Kozlov [in Ukrainian].
9. Mukan, N.V., & Havryliuk, M.V. (2021). Orhanizatsiia naukovo-pedahohichnoho doslidzhennia [Organisation of scientific and pedagogical research]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 75(2), 45–49. Retrieved from <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.8> [in Ukrainian].
10. Pysarchuk, O. (2019). Formuvannia osvitno-rozvyvalnoho seredovyscha yak komponent profesiinnoi pidhotovky maibutnikh vykhovateliv do innovatsiinoi diialnosti [Formation of Educational and Developmental Environment as a Component of Professional Training of Future Educators for Innovative Activities]. *Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv pochatkovoї ta doshkilnoi osvity: stratehii reformuvannia : kolektyvna monohrafiia*, (pp. 155–169). Ternopil : Osadtsa Yu.V. [in Ukrainian].
11. Rohalska, I.P. (2009). *Teoretyko-metodychni zasady sotsializatsii osobystosti u doshkilnomu dytynstvi [Theoretical and Methodological Bases of Personality Socialisation in Preschool Childhood]. Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].
12. Rudenskyi, R.Ye. (2025). Formuvannia piznavalnoi aktyvnosti starshykh doshkilnykiv zasobamy nastilnykh ihor [The formation of cognitive activity of older preschoolers using board games]. *PhD thesis*. Ternopil: Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. Retrieved from https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/razovi_rady/Dysertatsiia_Rudenskoho_R_Ye.pdf [in Ukrainian].
13. Chaika, V.M. (2011). *Osnovy dydaktyky : navch. posib. [Fundamentals of didactics: a textbook.]*. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].
14. Chaika, V., & Shyshak, A. (2023). Informatsiino-tsyfrovi vminnia uchniv pochatkovoї shkoly: sutnist, vydy, zmistovi kharakterystyky [Information and digital skills of primary school students: essence, types, content characteristics]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Pedahohika*, 1, 69–77. Retrieved from <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/29581> [in Ukrainian].

15. Chykurova, O.Ya. (2022). Synerhetychnyi pidkhd yak metodolohichna osnova teorii samoorhanizatsii navchalnoi diialnosti uchniv pochatkovoї shkoly [Synergistic approach as a methodological basis of the theory of self-organisation of primary school pupils' learning activities]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: pedahohika*, 1(2), 21–28. Retrieved from <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.2.3> [in Ukrainian].
16. Shyshak, A.M. (2025). Formuvannia informatsiino-tsyfrovykh umin molodshykh shkoliariv v umovakh dydzhytalizatsii pochatkovoї osvity [Formation of information and digital skills of young schoolchildren in the context of primary education digitalisation]. *PhD thesis*. Ternopil: Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. Retrieved from https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/razovi_rady/Dysertatsiia_Shyshak_A_M.pdf [in Ukrainian].
17. Denham, S. A., & Weissberg R. P. (2004). Social-emotional learning in early childhood: What we know and where to go from here. *A Blueprint for the Promotion of Prosocial Behavior in Early Childhood*, 13–50 [in English].
18. Greenberg, M.T., Weissberg, R.P., O'Brien, M.U., Zins, J.E., Fredericks, L., Resnik, H. et al. (2003). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. *American Psychologist*, 58(6–7), 466–474. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/0003-066X.58.6-7.466> [in English].
19. Rhoades, B.L, Greenberg, M.T., & Domitrovich, C.E. (2009). The contribution of inhibitory control to preschoolers' social-emotional competence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 310–320. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.012> [in English].